

ОЗДОРОВЧА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

МІЖНАРОДНЕ ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНІВ «ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ» ТА «ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ».

Герцик А.М.

Львівський державний університет фізичної культури.

Анотація. У статті висвітлюється проблема змістового наповнення термінів «фізична реабілітація» та «фізична терапія». Розглядаються питання міжнародного трактування терміну «фізична терапія», подаються різні варіанти його визначення. Встановлено, що терміни «фізична реабілітація» та «фізична терапія» є подібними за змістом.

Ключові слова: міжнародний досвід, фізична реабілітація, фізична терапія.

Актуальність. Демократизація українського суспільства, суттєві суспільно-політичні, економічні трансформації, інтеграція вищої школи України в європейський освітній простір істотно впливають на систему підготовки кадрів для народногосподарського комплексу України.

В останні роки у нашій країні помітно змінюється структура, зміст, тривалість підготовки кадрів, вдосконалюється програмно-нормативна база, впорядковуються назви й перелік освітніх спеціальностей.

Україна є активним учасником інтеграційних процесів у сфері вищої освіти європейських країн. У 2005 році наша держава приєдналась до Болонської декларації (Joint Declaration of the European Ministers of Education). Цей документ було прийнято в 1999 р. в місті Болоньї міністрами освіти 29 європейських країн, які офіційно проголосили утворення «європейського простору вищої освіти» (The European Higher Education Area) [1]. Прийняттям Болонської декларації було започатковано процес скоординованих реформ і змін в європейській вищій освіті, що має такі основні завдання:

1. Значне підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг.
2. Поглиблення науково-навчальної співпраці та координації, подальше підвищення мобільності студентів, викладачів, дослідників, адміністративного персоналу європейських ВНЗ.
3. Зростання якості європейської вищої освіти й здатності випускників європейських ВНЗ до працевлаштування в умовах відкритого європейського та глобального ринків праці [2].

Швидкими темпами в Україні розвивається освітньо-професійна галузь фізичної реабілітації:

зростає кількість ліцензованих вузів та студентів, що у них навчаються, відкрито наукову спеціальність 24.00.03 «Фізична реабілітація» (постанова президії ВАК України від 11.05.2005 р.) [3].

Успішне функціонування фізичної реабілітації як професійної діяльності і як освітньої складової неможливе без вивчення і творчого переосмислення передового зарубіжного досвіду. Його використання сприятиме інтеграції України в європейський та світовий освітній простір, що декларується у Національній доктрині розвитку освіти [4].

Ми вважаємо, що у галузі фізичної реабілітації у контексті інтеграційних процесів необхідно виконати ряд кроків:

- впорядкувати термінологічний апарат;
- виявити міжнародні відповідники спеціальностей галузі;
- налагоджувати співпрацю з відповідними навчальними закладами, установами та професійними об'єднаннями.

Наші попередні дослідження допомогли визначити зміст таких ключових термінів, як «фізична реабілітація» і «фахівець з фізичної реабілітації», та підтвердили доцільність вивчення не лише вітчизняного, але й міжнародного трактування основних термінів галузі [5].

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Робота виконувалася в рамках Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006—2010 роки за темою 4.1.2 «Фізична реабілітація неповносправних осіб з руховими дисфункціями» (керівники теми: проф. В.М. Шевага, доц. А.С. Вовканич).

Мета дослідження: вивчення національного та інтернаціонального тлумачення термінів галузі фізичної реабілітації.

Методи дослідження. Нами аналізувалася вітчизняна і зарубіжна спеціалізована наукова, науково-методична та навчальна література, довідники

і словники різного типу й призначення, офіційні та нормативні документи.

Результати дослідження. Наші спроби аналізу зарубіжного досвіду підготовки фахівців, діяльності міжнародних організацій, змісту нормативних документів провідних у галузі фізичної реабілітації економічно розвинутих європейських держав, США та Канади підтвердили необхідність розв'язання проблеми трактування ключових термінів на науковому рівні. Для вирішення цього питання ми брали до уваги не лише формулювання, але й змістове навантаження окремих термінів.

У доступній англомовній літературі нам не вдалося віднайти визначення фізичної реабілітації, хоча цей термін вже протягом десятків років є у науково-інформаційному обігу. Як показав наш аналіз, термін «фізична реабілітація» здебільшого зустрічається у літературних джерелах, котрі стосуються діяльності фізичних терапевтів, фізіотерапевтів та організацій, що їх об'єднують. Наприклад, у інформаційному листку, виданому спільно Канадською асоціацією фізіотерапії і Асоціацією фізичної терапії провінції Онтаріо говориться, що «фізичні терапевти є визнаними фахівцями у галузі фізичної реабілітації і невід'ємною складовою медичного колективу» [6]. Один із сучасних навчальних посібників для підготовки фізичних терапевтів в університетах США і Канади називається «Фізична реабілітація: обстеження і втручання» [7]. У 1995 та 2002 роках Канадська асоціація фізичної терапії видала посібники для удосконалення клінічного мислення фізіотерапевтів, що мають назву «Вимірювання для отримання вихідної інформації у фізичній реабілітації» [8, 9].

Таким чином, виникає необхідність вивчення співвідношення термінів «фізична реабілітація», «фізична терапія» і «фізіотерапія».

У тлумачному словнику для адміністративних працівників охорони здоров'я США визначення фізичної терапії практично співпадає з визначенням реабілітації. «Реабілітація» описується як діяльність, методики або процеси, що скеровані на максимальне відновлення функцій у неповносправних осіб і досягнення ними незалежності, формування компенсацій, запобігання повторенню або загостренню захворювання. Автори словника виокремлюють медичну, фізичну, соціальну, професійну та інші види реабілітації. «Фізична терапія» окреслюється як діяльність, що базується на принципах біомеханіки і нейрофізіології і спрямована на зменшення болю, максимальне відновлення функцій і запобігання неповносправності за допомогою таких фізичних засобів, як вправи, масаж, електрична і світлова енергія, тепло і холод, вода [10].

Нам не вдалося виявити випадки використання в україномовній науково-методичній літературі

терміну «фізична терапія». Натомість аналіз показав, що національне тлумачення терміну «фізіотерапія» відрізняється від міжнародного. Наприклад, автори українсько-латинсько-англійського медичного тлумачного словника визначають фізіотерапію як «галузь медицини, яка вивчає дію на організм природних і переформованих фізичних чинників, їх застосування при лікуванні хворих; лікування фізичними чинниками» [11]. Аналогічне за змістом визначення наводиться у «Тлумачному словнику термінів і словосполучень фізичної реабілітації» [12]. В обох випадках майже нічого не говориться про зміст професійної діяльності спеціалістів та застосування фізичних вправ як засобів фізіотерапії.

Аналіз показав, що терміни «фізична терапія» і «фізіотерапія» у англомовних літературних джерелах є синонімами. Своє ексклюзивне право на ці назви проголошує Світова конфедерація фізичної терапії (World Confederation for Physical Therapy — WCPT) [13]. Світова конфедерація фізичної терапії (далі — Конфедерація) визнає, що назва професії і терміни, що вживаються для опису професійної діяльності у країнах-членах Конфедерації відрізняються і, в основному, залежать від історичних особливостей розвитку професії. Найбільш поширеними термінами є «фізична терапія» або «фізіотерапія» і «фізичний терапевт» або «фізіотерапевт». Конфедерація вважає розуміння рухової діяльності людини основою знань і вмінь фізичних терапевтів і проголошує це твердження базою для можливих редакцій опису фізичної терапії. Така позиція визнаної у світі міжнародної організації, якою є Конфедерація, спонукала нас звернути особливу увагу на визначення, якими послуговуються її національні організації-члени і їх регіональні підрозділи, наприклад, Канада і США.

Однією з найбільших та найавторитетніших організацій-членів Конфедерації і національною організацією, що представляє фізичну терапію у США, є Американська асоціація фізичної терапії (American Physical Therapy Association) [14]. Ця організація визначає фізичну терапію як динамічну професію з сталою теоретичною базою і дуже поширеним клінічним застосуванням, особливо для відновлення, підтримки і розвитку максимальних фізичних функцій. Декларується, що фізичні терапевти спрямовують свою діяльність на запобігання травмам, порушенням, функціональним обмеженням і неповносправності; на підтримку і забезпечення фізичної тренуваності, здоров'я і якості життя. Також підкреслюється, що фізичним терапевтам належить провідна роль у наданні реабілітаційних послуг.

Рада директорів Американської асоціації фізичної терапії у 1993 р. затвердила, а у 1995 р. переглянула редакцію модельного визначення фізичної

терапії для законодавства штатів. Згідно нього, фізична терапія є доглядом і послугами, що надаються фізичним терапевтом або під його наглядом, і передбачає таку діяльність:

1. Обстеження пацієнтів з функціональними порушеннями, обмеженнями і неповносправністю або іншими станами для визначення реабілітаційного діагнозу, прогнозу і способу впливу.

2. Зменшення порушень і функціональних обмежень.

За даними фахової літератури обстеженню можуть підлягати антропометричні показники, постава, хода, фізичні якості (сила, витривалість, координація, гнучкість тощо), показники зовнішнього дихання, стан і рухливість суглобів, сенсорні порушення, чутливість і рефлексії, біль, рівень самоогляду і самообслуговування, архітектурні бар'єри довкілля, вдома або на роботі, потреба у допоміжних, пристосувальних, підтримуючих і захисних засобах, суспільна або професійна реінтеграція.

На думку північноамериканських фахівців, зменшення порушень і функціональних обмежень здійснюється шляхом планування, виконання і видозмінювання реабілітаційного втручання, що передбачає функціональні тренування в самоогляді, самообслуговуванні, суспільній або професійній реінтеграції, застосування фізичних вправ різного спрямування, механотерапії, методик мануальної терапії, очищення дихальних шляхів, електротерапевтичних і фізичних чинників, призначення і застосування допоміжних засобів і обладнання, проведення навчання та інструктажу пацієнта.

Заслужують на увагу визначення термінів, якими послуговується Канадська асоціація фізіотерапії (Canadian Physiotherapy Association) [15]. Ця організація провадить діяльність з 1920 року і об'єднує асоціації всіх провінцій країни. Вона тісно співпрацює з Американською асоціацією і навіть використовувала для власних потреб окремі американські нормативні документи. У своєму тлумаченні фізичної терапії Канадська асоціація, на відміну від модельного американського, не торкається засобів, а лише вказує на спрямування і основні завдання професійної діяльності. Згідно нього, фізична терапія — це професія галузі охорони здоров'я, спрямована, в основному, на запобігання і зменшення рухових дисфункцій. Серед основних завдань фізичної терапії в Канаді виділяються такі:

1. Визначення потенціалу пацієнта для ефективного виконання рухів.
2. Корекція або зменшення рухових розладів, які спричиняють біль або перешкоджають ефективному виконанню рухів.
3. Профілактика виникнення рухових проблем.

4. Підтримка досягнутого рівня рухової активності.
5. Запобігання погіршенню або втраті рухових функцій.

Привертає увагу те, що визначення фізичної терапії, розроблені на основі рекомендацій Світової конфедерації фізичної терапії, зокрема асоціаціями фізичних терапевтів США і Канади, обов'язково наголошують на функціональному спрямуванні фізичної терапії і серед основних засобів передбачають застосування фізичних вправ. У нормативних документах декларується, що фізичні терапевти відіграють провідну роль у відновленні фізичних функцій хворих та неповносправних.

Висновки. Аналіз показав, що існує подібність між національним тлумаченням терміну «фізична реабілітація» та інтернаціональним тлумаченням терміну «фізична терапія» (physical therapy). Ці терміни мають дуже близьке змістове навантаження. Спільними рисами є такі:

- спрямування професійної діяльності фахівців на реабілітацію осіб з відхиленнями у стані здоров'я та руховими розладами;
- застосування однакових засобів і методів впливу, серед яких основними є фізичні вправи;
- фізичні реабілітологи та фізичні терапевти є спеціалістами з рухової сфери.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у продовженні вивчення співвідношення термінів «фізична реабілітація» та «фізична терапія».

Список літератури

1. <http://eu-edu.org/ua/bolonsky1.html>
2. Корсак К., Поберецька Г. Світло і тіні «Болонського процесу» // Науковий світ. — 2003. — №12. — С. 8—9.
3. <http://ldufk.edu.ua/index.php/pasporti.html>
4. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. — 2002. — 23 квіт.
5. Герцик А.М. До питання тлумачення термінів «фізична реабілітація» та «фахівець з фізичної реабілітації» // Теорія та методика фізичного виховання: Науково-методичний журнал. — Харків: ТОВ «ОБС», 2010. — № 3 (65). — С. 45—48. <http://www.tmfv.com.ua>
6. *Physiotherapy: A Key to Healthy Living. A Guide to Physiotherapy in Ontario.* — Toronto, Ontario: Canadian Physiotherapy Association, 1997. — P. 2.
7. O'Sullivan S., Schmitz T. *Physical Rehabilitation: Assessment and Treatment.* — 4th ed. — Philadelphia: F.A. Davis, 2000. — 687 p.
8. Cole B. *Physical rehabilitation outcome measures.* — Toronto: Canadian Physiotherapy Association; Williams and Wilkins, 1995. — 222 p.
9. Brooks D., Stratford P., Mayo N. *Physical Rehabilitation Outcome Measures. A Guide to Enhanced Clinical*

- Decision Making. — 2nd ed. — Hamilton, Ontario: BC Decker Inc, 2002. — 292 p.
10. *Lee Hyde*. The McGraw-Hill Essential Dictionary of Health Care. A Practical Reference for Health Managers. — McGraw-Hill Book Company, 1988. — 468 p.
11. *Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник* / За ред. М. Павловського, Л. Петрух, І. Головки: В 2 т. — Л.: Словник, 1995.
12. *Мерзлікіна О.А., Гузій О.В.* Тлумачний словник термінів і словосполучень фізичної реабілітації. — Л.: Б.В., 2002. — 48 с.
13. <http://www.wcpt.org/>
14. <http://www.apta.org//AM/Template.cfm?Section=Home>
15. <http://thesehands.ca/>

Надійшла до редакції 18.03.2010 р.

Герцик А.М. Международное толкование терминов «физическая реабилитация» и «физическая терапия».

В статье освещается проблема содержательного наполнения терминов «физическая реабилитация» и «физическая терапия». Рассматриваются вопросы международной трактовки термина «физическая терапия», подаются различные варианты его определения. Установлено, что термины «физическая реабилитация» и «физическая терапия» близки по содержанию.

Ключевые слова: международный опыт, физическая реабилитация, физическая терапия.

Hertsyk A.M. International interpretation of terms «physical rehabilitation» and «physical therapy».

Problem of substantive content of terms «physical rehabilitation» and «physical therapy» are reflected in the article. Questions of international interpretation of terms «physical therapy» are considering and different variants of its definition are presented. It's determined, that terms «physical rehabilitation» and «physical therapy» are similar by the content.

Key words: international experience, physical rehabilitation, physical therapy.